

EKONOMİ POLİTİK

Erinç Yeldan, 11 Aralık 2019

İnsani Gelişme Raporu, 2019

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 2019 **İnsani Gelişme Raporu**'nu yayımladı. Raporun alt başlığı, “gelirin ötesinde, ortalamaların ötesinde, bugünün ötesinde...” sözcüklerini taşıyor. Bu sözcüklerle raporun yazarları *insani gelişmenin* sadece fert başına milli gelir, ya da fert başına tüketim, kalori miktarı vs. gibi geleneksel *ortalamalar* yerine, insan yaşamını ve gönencini doğrudan ya da dolaylı etkileyen tüm unsurların bir arada değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktalar. Dahası bu vurgu sadece anlık bir tespit çalışmasıyla yeterli kalmamalı, dinamik bir çözümlemeyle *bugünün ötesine* taşınmalı.

Üç yüz sayfayı aşkın ve kapsamlı iki istatistiksel veri eki ile donatılmış olan bu devasa çalışmanın ana mesajlarını özetleyen bir savaş çılgılığı var kanımca: “*artık yeter!*”. Gerçekten de tüm insanlığın ortak özlemleri olan barış, kardeşlik ve eşitlik içinde kalkınmayı ve gezegenimizin kaynaklarına ve doğaya saygılı, sürdürülebilir bir gelişim sürecinin gereklerini odağına koymak yerine, sadece ve sadece her ne pahasına büyümeyi ve sermayenin emeğin ve doğanın acımasız sömürsüne dayanan birikimini ön koşul kabul eden günümüzün kalkınma anlayışına karşı bir savaş çılgılığı...

Bu çılgılığa birbirinden çarpıcı örnekler ve veriler ile bezenmiş olan raporun ana mesajları üç başlıkta özetlenebilir: *birincisi*, küresel ekonomide bir yandan yoksulların sayısı azaltılabilmiş, milyonlarca insana daha yüksek gelir olanağı sağlanabilmiş iken, diğer yandan mutlak anlamda eşitsizliğin derinleşmekte olduğu ve giderek yoğunlaşan sosyal dışlanma, ötekileştirme ve ayırmacılığa dayalı politikalarla birleştirildiğinde dünyamızda barış ve gönencin ciddi anlamda tehdit altında olduğudur. İnsani gelişmenin temel unsurları arasındaki eşitsizlik tüm gezegenimize yayılmış durumda gözükmektedir.

Raporun en çarpıcı örneklerinden birisi, 2000 yılında birisi *yüksek insani gelişme*, diğeri *düşük insani gelişme* grubuna ait iki farklı ülkede doğmuş çocukların fırsatlarını düşündüğümüzde ortaya dökülüveriyor: *yüksek* insani gelişme grubunda doğmuş olan çocukların yarısından fazlası yüksek öğrenim görme olanağına sahipken, *düşük* insani gelişme grubundaki her beş çocuktan birisinin 20 yaşına varmadan hayatını kaybetmesi söz konusu. *Yüksek* gelişme grubundaki ülkelerde ise bu oran sadece yüzde 1.

Bu ve benzer örnekler raporun *ikinci* ana mesajını dile getiriyor: bir yandan 20. yüzyılın *geleneksel*, *alışılmış* eşitsizlik göstergeleri sürmekte iken, bir yandan da 21. Yüzyıla özgü yepyeni eşitsizlik sahaları, yepyeni biçimlerde ortaya çıkıyor. Dijitalleşme, inovasyon, teknolojik donanım giderek tekelleşiyor; bir yanda ileri eğitilmiş elit, teknik kadrolar, diğer yanda ise temel niteliklere ulaşamayan kitlelerin arasındaki uçurum derinleşiyor. Bu uçurum sadece gelir farklılıklarına değil, toplumsal cinsiyete, etnik kökene ve sosyal yaşamın her alanında yeniden türetilen ötekileştirmelere de dayandırılıyor.

Dolayısıyla, rapor bir *üçüncü* mesaj ile bu tür eşitsizliklerin kişilerin yaşamları boyunca *biriktirilmekte* olduğunu; sınıflar arasındaki geçişkenliklerin artık imkansızlaştığını vurguluyor. Ticarileştirilmiş, metalaştırılmış sağlık ve eğitim gibi sosyal hizmetlere ulaşım eşitsizlikleri bu sürecin ana eksenini oluşturuyor.

Türkiye’de durum

Sözü ÷lkemize getirir isek; Türkiye 0.806 endeks puanı ile, 189 ÷lke arasında 59. sıradan *çok yüksek gelişim endeksine sahip ÷lkeler* kategorisinde yer buluyor. Türkiye 1990 ile 2018 arasında söz konusu endeks değerini yüzde 39.4 oranında arttırmayı başarmış. Bu başarının ardındaki en önemli iki unsur fert başına gelirin söz konusu dönemde yüzde 122 artış göstermesi ve doğumda beklenen yaşam süresinin 13.2 yıl uzamış olması olarak değerlendirilmekte.

Ancak, “eşitsizlik” öğeleri endekse eklenince bu veriler gölgeleniveriyor. UNDP’nin “eşitsizlik göstergeleri” ile hesaplandığında Türkiye’nin endeks puanı yüzde 16.2 gerileme gösteriyor. Bu gösterge “toplumsal cinsiyet eşitsizliği” ile birleştirildiğinde ÷lkemizin sıralaması 66.lığa geriliyor.

Eşitsizlik ve sosyal dışlanma ile mücadele edilmeden yüksek gönenç düzeyinin korunması mümkün değil. UNDP’nin *İnsani Gelişme Raporunun* en önemli mesajı kanımca burada yatmakta.